

System soukromého a občanského práva, normy, výklad – úvodní opakování

Doc. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D.

Přehled výkladu

1. Systém práva
2. Soukromé a veřejné právo
3. Systém soukromého práva
4. Dispozitivnost a kogentnost norem soukromého práva (dále jen „SP“)
5. Prameny SP
6. Interpretace a vyplňování mezer
7. Principy soukromého práva - exkurs

System práva - opakování

- **System** se vyznačuje strukturovaností (opak nahodilosti)
- **System práva**
 - nahlížení na právo jako na celek a na jeho vnitřní strukturu
 - v ideálním pojetí o vnitřně organizovaný a souladný celek, který směřuje ke své uspořádanosti
 - Základním prvkem je **právní norma (pravidlo chování, které jehož dodržování je vynutitelné státní mocí)**

Právo objektivní a subjektivní

■ Objektivní právo

- pravidla chování, jejichž zachovávání je vynutitelné státní mocí

tím se liší od morálky, náboženství a jiných systémů

např. nikoho nelze státní mocí nutit k účasti na bohoslužbě

- psané i nepsané prameny

■ Subjektivní právo

- z objektivního práva pramenící míra možného chování (určité oprávnění)
- nikoliv každé ustanovení objektivního práva zakládá právo subjektivní (např. § 489 OZ)

Třídění objektivního práva

- **Hmotné a procesní právo**
 - HP upravuje vztahy mezi osobami (jejich vzájemná práva a povinnosti)
 - PP reguluje procesní činnost
- **Soukromé a veřejné právo**
 - § 1/1: SP tvoří ustanovení právního řádu upravující vzájemná práva a povinnosti osob
 - význam: akceptace dualismu právního řádu (SP – VP), nikoliv třídící kritérium

Část I.

SOUKROMÉ A VEŘEJNÉ PRÁVO

Jednota právního řádu ALE!

- Soukromé a veřejné právo mají různé cíle:
- Soukromé právo otvírá co nejširší prostor soukromé iniciativě jednotlivce a svobodnému utváření soukromého života
- Veřejné právo upravuje organizaci, působnost činnost orgánů veřejné moci.
- Na rozdílnosti VP a SP je postavena příslušnost soudů (§ 7 odst. 1 OSŘ, § 46 odst. 2, § 68 písm. b) SŘS)

Soukromé právo

- Klíčová zásada autonomie vůle
- „vše je dovoleno, co není zakázáno“ (čl. 2 odst. 3 LZPS)
- Preference dispozitivních ustanovení
- Oprávnění vzniká soukromé osobě z jeho vlastní vůle (vedle zákona)
- Občanské právo je obecným právem soukromým a použije se subsidiárně pro všechny soukromoprávní úpravy (§ 9 OZ)

Pojem SP v OZ

- 1. věta § 1/1 OZ
 - nepřesná a nevhodná charakteristika SP
 - nesprávně pomíjí nepsané prameny, rovnost před zákonem a autonomii vůle
- **Soukromé právo je**
 - část právního řádu,
 - jehož psaná i nepsaná pravidla upravují vzájemná práva a povinnosti osob v soukromém styku
 - majících vůči sobě vzájemně formálně rovné postavení
 - a jsou nadány širokou autonomií vůle

Zájmová teorie

- Kritérium **zájmu**
- VP
 - chrání veřejné zájmy (slouží zájmům celku)
- SP
 - chrání zájmy soukromé (slouží zájmům jednotlivce)
- Kritérium zájmu je neostré
 - např. trestní právo chrání jak zájem celku na zachování veřejného pořádku, tak majetek a život jednotlivce

Subordinační/mocenská teorie

- VP
 - vertikální vztahy
 - jeden subjekt vystupuje jako **nadřízený**, druhý jako **podřízený**
 - vysvětluje-li se nadřízenost jako projev uplatňování veřejné moci, jde o tzv. **mocenskou teorii**
- SP
 - horizontální vztahy
 - strany mají **rovné** postavení

Problém:

- i ve VP se lze setkat s rovností (např. procesní smlouvy)
- ne všechny vztahy v SP jsou založeny na rovnosti (zaměstnanec a zaměstnavatel, rodiče a děti)

Organická (subjektová) teorie

- VP
 - jeden ze subjektů vystupuje v PV z důvodu výkonu funkce veřejného svazu nebo z důvodu příslušnosti k němu
 - moderněji: jeden ze subjektů vystupuje v PV **pro svou vlastnost nositele veřejné moci (VM)**, resp. kvůli jejímu **výkonu**
 - tj. 1 subjekt je oprávněn vystupovat vůči 2. jako nositel nebo vykonavatel VM a vyvozovat vůči němu právní následky
- SP
 - v PV **nevystupuje nositel VM**, nebo v něm nevystupuje pro svou vlastnost nositele VM nebo kvůli její realizaci

Teorie zvláštního práva (př)řazovací teorie)

- SP
 - patří k němu PN, které zavazují **kohokoliv**
- VP
 - k VP náleží právní normy, které předpokládají jako svůj subjekt **právě a pouze nositele veřejné moci**
 - VP je tak zvláštní právo nositelů VM
 - je-li „zvláštní“ VP úprava neúplná, použije se subsidiárně „obecná“ SP úprava (viz např. NSS 6 As 75/2015)

Viz např. č. 1034/2007 Sb. NSS nebo č. 1392/2007 Sb. NSS

Nezávislost uplatňování SP a VP

- § 1/1 věta druhá OZ: uplatňování SP je nezávislé na uplatňování VP
- Neznamená!!
 - nezávislost interpretace a aplikace SP na VP (viz ústavní právo - § 2/1 OZ, civilní právo procesní, správní právo – veřejné seznamy)
 - nezávislost uplatňování VP na SP
 - nezávislost uplatňování subjektivního práva

Skutečný význam nezávislosti uplatňování SP a VP

- Soukromoprávní důsledky porušení veřejnoprávních povinností
 - nedostatek VP oprávnění nezpůsobí sám neplatnost (§ 5/2 OZ)
 - v případě porušení jiné VP povinnosti se posoudí teleologickým výkladem, zda bude PJ neplatné, či nikoliv (§ 580)
- Interpretace a aplikace SP v ostatních případech
 - dovolává-li se OZ veřejnoprávních předpisů, je nutno je použít
 - chybí-li výslovný odkaz, je rozhodující věcná působnost VP normy
teleologický výklad

SYSTÉM SOUKROMÉHO PRÁVA X SYSTEMATIKA OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Soukromé právo (odvětví ? zvláštní soukromé právo?)

- Součást právního řádu (dualita SP/VP)
- Obecné občanské právo (součástí právo rodinné)
- Obchodní právo
- Pracovní právo

- Mezinárodní právo soukromé

Občanské právo

Všeobecné soukromé právo:

- Obecná část (zásady, statusové otázky osob, věci, právní skutečnosti)
- Zvláštní část

- Rodinné právo
- Věcná práva
- Dědické právo
- Závazkové právo
 - Obecná část
 - Závazky ex contractu
 - Závazky ex delicto
 - Závazky z jiných právních důvodů
- Právo na ochranu osobnosti
- Zvláštní osobnostní práva tvůrčí

Soukromé právo – systematika kodexu

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., dnes již ve znění z.č. 460/2016 Sb. a z.č. 303/2017 Sb.

5. Částí

- Obecná část
- Rodinné právo
- Absolutní majetková práva
- Relativní majetková práva
- Společná, přechodná, závěrečná ustanovení

Část II.

NORMY SOUKROMÉHO PRÁVA DISPOZITIVNOST A KOGENTNOST NOREM SP

Pojem DN a KN

- KN
 - **vylučuje autonomní právo a nerespektuje lidskou vůli**
 - 2 druhy:
 - Absolutně kogentní – zcela vylučuje autonomní právo
 - Relativně kogentní – vylučuje autonomní právo jenom v určitém směru (např. změnu v neprospěch slabší strany)
- DN
 - **zmocňuje strany k autonomní normotvorbě (výslovně i implicitně)**
 - **subsidiárně reguluje lidské chování**
 - slouží k interpretaci nejasného autonomního pravidla
 - je měřítkem spravedlnosti

Kritéria rozlišování DN a KN - přehled

- Výslovný zákaz (co to znamená? Nejen, když „zakazuje se“)
- Kogentnost vyplývající se smyslu a účelu PN
 - omezení autonomie vůle
 - ochrana slabší strany
 - úprava právního postavení osob
 - ochrana třetích osob
 - regulace základních otázek umožňujících racionální fungování SP jako systému

Výslovný zákaz

- Nejde o zákaz určitého chování, ale o zákaz autonomní normotvorby (odchýlení se)
- Podoby zákazu:
 - „zakázaná ujednání“ - § 2519/1
 - k jednání „se nepřihlíží“ (§ 16, § 2519/2)
 - jednání je „neplatné“ nebo se lze dovolat jeho neplatnosti (§ 2549 -zájezd)
 - jednání „nemá účinky“ (§ 2728/2) apod.

Omezení autonomie vůle

- Např. § 1 odst. 2 OZ za středníkem – strany si nemohou ujednat, že se v jejich případě kupř. dobré mravy nepoužijí
- Obdobně nelze vyloučit kupř. princip poctivosti, zákaz zneužití práva apod.
- Nelze se odchýlit od základního vymezení statusu osob
- Nelze snížit standardem zákonem garantované ochrany (smysl a účel ustanovení)

Ochrana slabší strany

- Spotřebitel, nájemce, zaměstnanec, nezletilý
- Často půjde o relativně kogentní PN
- Např. § 1812/2, § 2519/2, § 2549
- Ochrana člena spolku, minoritního akcionáře apod. – zvláštní režim

Právní postavení osob

- Ke statusovým otázkám člověka patří:
 - právní osobnost (prohlášení za nezvěstného a mrtvého)
 - svéprávnost
 - deliktní způsobilost
 - jméno a bydliště FO
 - vznik a zánik manželství nebo registrovaného partnerství
 - určování a popírání rodičovství
 - osvojení
 - rodičovská zodpovědnost

Právní postavení osob

- Ke statusovým otázkám právnických osob patří zejména:
 - právní osobnost (právní forma, národnost, vznik a zánik, přeměny)
 - název a sídlo PO
 - vymezení účelu PO
 - způsob projevování vůle za PO
 - veřejná prospěšnost PO
 - odpovědnost vůči 3 osobám

Ochrana třetích osob

- Typicky ochrana věřitele
- Např. § 300 a § 589 a násl. OZ
- PN chrání dobrou víru třetích osob

Racionální fungování SP jako systému

- Např. PN obsahující
 - kritéria rozlišování movitých a nemovitých věcí
 - nabývání vlastnického práva
 - Vznik právnické osoby, jako samostatného subjektu práva zápisem do VR
 - předpoklady (vzniku) perfekce právního jednání

PRAMENY SP

Psané prameny – de lege lata

- Mezinárodní smlouvy, ústava a ústavní zákony
- Občanský zákoník
 - § 9/1 regulace statusových otázek
 - úprava majetkových vztahů
 - § 9/2 lex generalis, interpretační „měřítko“
- Předpisy upravující zvláštní soukromá práva (např. ZOK)
 - zvláštní úprava má aplikační přednost
 - na neupravené otázky se použije OZ
 - OZ slouží též k interpretaci nejasných ustanovení speciálních předpisů

CO je pramen práva?

- Pramenem práva je to, z čeho právo „vyvěrá“.
- ČR není zemí pouze „psaného práva“
- Nové soukromé právo, jakož i judikatura ústavního soudu (Pl. ÚS 33/97), vychází tzv. „širšího“ pojetí pramenů práva.
- Principy (zásady) mají tzv. „nadpozitivní“ povahu, tedy vlastní právní sílu = jsou pramenem práva

Soukromé právo – psané prameny de lege lata

Obecný:

- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Zvláštní:

- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích
- A dále např.
- Zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon
- Zákon č. 82/1998 Sb., zákon odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci...

S mezinárodním prvkem:

- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

Další právní předpisy: podzákonné (vyhlášky ministerstev, vládní nařízení)

Evropské právo (směrnice, nařízení.....judikatura SDEU)

Nepsané prameny

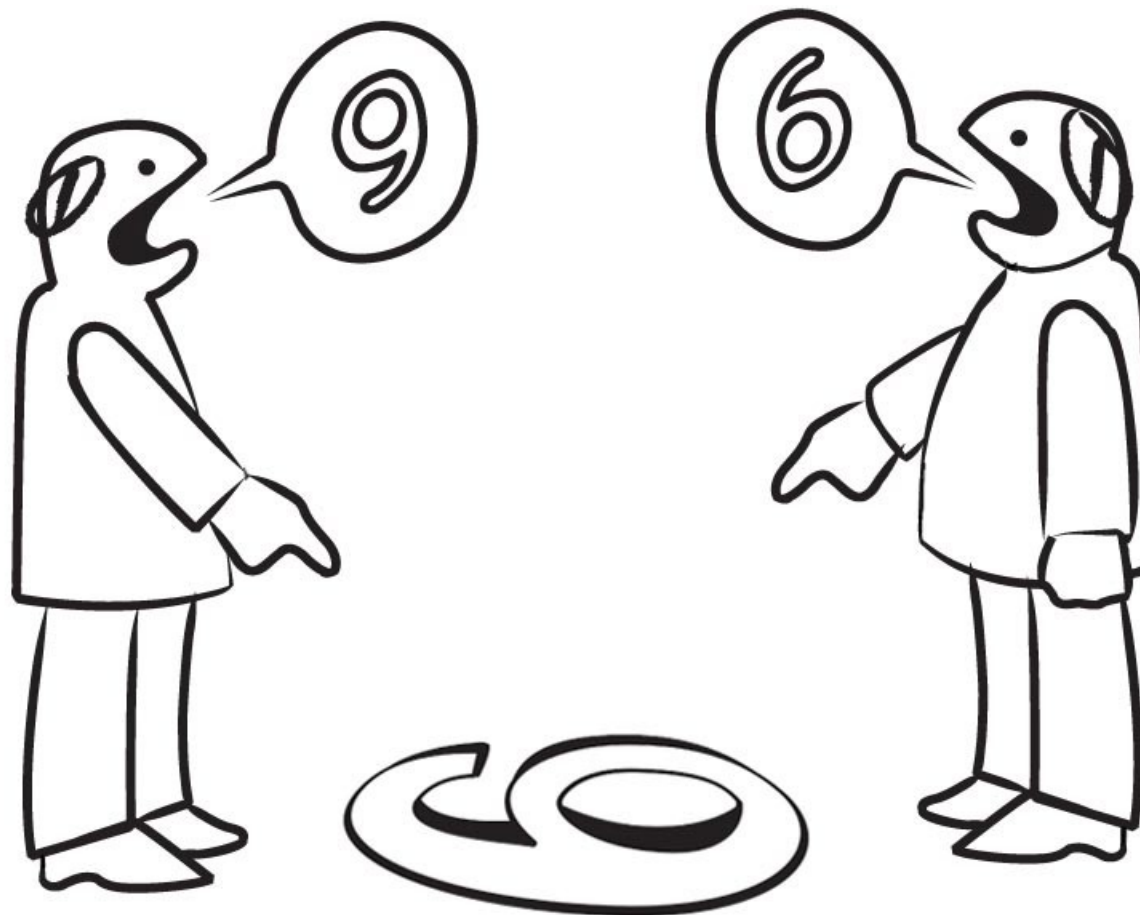
- ČR není zemí výlučně psaného práva – širší pojetí práva
- Pramenem práva jsou také
 - zvyklosti
 - dlouhodobě fakticky zachovávaná pravidla - podle § 9/1 jenom tam, kde se jich zákon dovolává (§ 10/2, § 545, § 558/2 apod.)
 - u obyčejů je naproti tomu dáno opinio necessitatis a jsou závazné ze své právní síly, ne kvůli odkazu zákona na ně
 - Zásady (i když nejsou výslovně vyjádřeny)
- k nepsaným pramenům viz nálezy Pl. ÚS 33/97
- Judikatura „nejvyšších soudů“, ESLP, SDEU
- Právní doktrína

PI ÚS 33/97:

- ÚS je názoru, že „ i v českém právu takto platí a je běžně aplikována řada obecných právních principů, které nejsou výslovně obsaženy v právních předpisech. Příkladem je právní princip, dle něhož neznalost práva neomlouvá, nebo princip nepřípustnosti retroaktivity.....dalším, a to moderním ústavním nepsaným pravidlem, je řešení kolize základních práv a svobod principem proporcionality.“.

INTERPRETACE A VYPLŇOVÁNÍ MEZER, DOTVÁŘENÍ PRÁVA

**VÝKLAD SLOUŽÍ K ŘEŠENÍ VÝZNAMOVÝCH
NEJASNOSTÍ!**

II INTERPRETACE/VÝKLAD

- Přiřazování významu určitým znakům – spočívá v poznávání PN obsažené v právním předpise
- Řešení významových nejasností
- Pohybujeme se v rámci možného jazykového významu x dotváření práva (výj)

-
- § 2 OZ – výkladové pravidlo zdůrazňuje:
 - ústavně konformní výklad
 - roli zásad a hodnot při interpretaci
 - jazykový výklad
 - formálně systematický výklad
 - (subjektivně) historický výklad
 - (objektivně) teleologický výklad

Pravidlo je nadbytečné (plyne z právní teorie); význam je ve zdůraznění toho, že právo není jenom text zákona

Ústavně konformní výklad

- Existuje-li několik interpretačních alternativ, má vždy přednost ta, která je nejvíce v souladu s ústavním pořádkem (nejvíce šetří zákl. práva)
- Vždy je nutno zjistit, zda za ustanovením OZ není nějaké základní právo (prozařuje)
- Případné střety základních práv (i zásad) se řeší testem proporcionality

Význam zásad a hodnot SP pro interpretaci

- SP předpisy mají být vykládány
 - v souladu se zásadami, na nichž spočívá OZ
 - zásady mají interpretační funkci
 - jde též o zásady výslovně v OZ nevyjádřené (např. rovnost)
 - kolize zásad se řeší testem proporcionality
 - se zřetelem k hodnotám, které OZ chrání
- Zábrana proti textualistickému výkladu!!!!

- Hodnoty = čeho má být dosaženo? (spravedlnost, právní jistota, účelnost)
- Zásady = jak?

Jazykový výklad

- Vychází se slovního znění právního předpisu
- Představuje **pouhé prvotní přiblížení se obsahu právní normy**
- Vázanost soudce zákonem neznamená vázanost slovy zákona, ale jeho smyslem
- O skutečném obsahu (interpretaci doslovné, rozšiřující nebo zužující) rozhodnou další metody

(Subjektivně) Historický výklad

- Hledá úmysl zákonodárce (to, co chtěl určitým ustanovením vyjádřit)
- dle § 2/2 nelze ustanovením přikládat jiný význam, než jaký plyne z jasného úmyslu zákonodárce
- Cílem interpretace
 - není však vůle zákonodárce (subjektivně teleologický výklad)
 - je vůle zákona (objektivně teleologický výklad)
- Subjektivně teleologický (historický) výklad je proto pouze podpůrnou interpretační metodou

Objektivně recentní výklad (objektivně teleologický+formálně systematický)

- Pochopení významu právního předpisu se odvíjí od předpisu samotného
- Je třeba hodnotit „objektivně“, tj. není možné hledat „srozumění“ adresáta se zákonodárcem x odlišně u interpretace právních jednání
- Vždy vykládáme v konkrétní okamžiku aplikace (proto recentní)

Formálně Systematický výklad

- Slova právního předpisu mají být vnímána „v jejich vzájemné souvislosti“
- Právní řád tvoří jednotný celek a jeho jednotlivé části je nutno vnímat souladně
- Předpokladem, aby mohl mít systematický výklad význam je, aby PN byly systematicky uspořádány

Objektivně teleologický výklad

- Hledá smysl a účel zákona
 - Předpokladem je bezrozpornost
 - objektivní, nikoliv subjektivní smysl a účel
 - jaká je funkce určité ustanovení, proč je v zákoně obsažen, co se jím sleduje
 - účel se může v průběhu dob měnit
 - účel se hledá nejenom z textu právního předpisu, ale i zásad a hodnot

Dílčí závěr:

- Poměr jednotlivých výkladových metod a argumentů je dán poměřováním právních principů, o které se ta která výkladová metoda opírá!
- Proto upřednostnění objektivně teleologického výkladu před formálně systematickým!(plyne i z § 2 odst. 1 věty druhé OZ)
- Jazykový výklad není dominantní!
- Nejdůležitější je právní jistota!

Mezery v zákoně – přehled řešení

- Na skutkovou podstatu se použijí
 - ustanovení na ni výslovně dopadající doslovně interpretovaná ustanovení
 - též ustanovení interpretovaná extenzivně
 - není-li jich, ustanovení zákona obsahem a účelem nejbližší (analogie legis)
 - není-li ani jich, principy spravedlnosti a zásady (analogie iuris)

Soudcovské dotváření práva

- Rozdíl mezi soudcovským dotvářením práva a interpretací?
- Interpretace: pohybujeme se v hranicích nejširšího možného jazykového výkladu
- (Soudcovské) dotváření: za hranici nejširšího jazykového výkladu

Principy právní a pravidla (obecně/rozdíl)

- Právní princip:
normativní věta v podobě **příkazu k optimalizaci**, tj. bez konkrétně vymezené skutkové podstaty, které současně představují základní axiologická a funkční východiska normativního systému.
- Pravidlo chování – **právní norma, konkrétně vymezená skutková podstata**

Právní norma X právní princip

- Srov. Zvláštní prezentace o Principech soukromého práva, Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 45 an.

Kolize právních principů - poměřování

- **Poměrování** (Srv. Pl. ÚS 4/94; Sb.n.u.ÚS sv.2, nález č. 46)
 - **Vhodnost**

Jinými slovy: skutečně se jedná o kolizi
Principy musí být stejné právní síly.
 - **Potřebnost**

Cíl: zásah do jednoho principu může být přípustný
jen v té míře, v jaké je nezbytně potřebný k ochraně
jiného principu
 - **Proporcionalita**

Pojem a význam základních zásad

Právní zásady (principy) jako součást práva:

- **Psané a nepsané zásady**

- Právo obsahuje i nepsané právní zásady (principy), které lze zjistit analýzou (indukcí) příslušné právní úpravy!

Úkol právní vědy (dogmatiky): hledání takového řešení právního případu, který je co možná nejlépe odůvodněno právem.

- **Význam právních zásad:**

- Interpretativní (§ 2 odst. 1)
- Legislativní

Princip právní jistoty

- Plyne z požadavku právního státu
- Subjekty mají mít možnost znát své právní postavení, tj. požadavek jasnosti v právních vztazích
- Stejně tak znamená ochranu stability právních vztahů
- Zaručuje se např.:
 - předvídatelnost právního postavení
 - legitimní očekávání (srov. principy poctivosti a ochrany dobré víry)
 - Srov. např. vydržení, nabytí od neoprávněného, ochrana poctivého držitele, ochrana poctivého obohaceného atd.
 - ochrana důvěry v právo (tzv. ochrana nabytých práv)
 - Srov. § 3028 an.

Ochrana základních pravidel společnosti

- Ochrana dobrých mravů
- Ochrana veřejného pořádku
- *Princip poctivosti (tzv. objektivní dobrá víra)*

Pacta sunt servanda

- § 3 odst. 1 písm. d): „daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny“
 - daný slib zavazuje
 - Numerus clausus* jednostranných právních jednání jako právního důvodu závazku
 - I jednostranný slib (mimo uvedený *numerus clausus*) vyvolává právní následky; např. jeho porušení může být důvodem nepoctivosti právního jednání; srov. slib darování (§ 2056) (např. prohlášení věřitele, že nebude vymáhat určitý dluh v určité dodatečné lhůtě)
 - smlouvy mají být splněny
 - Směřuje ke vzniku nároku (práva na plnění)
 - Smlouva jako základní zavazovací důvod

Ochrana slabší strany

- Slabší strana:
 - **Slabší strana *in concreto***: takový subjekt, který z důvodu své závislosti, nezkušenosti, tísně, rozumové slabosti atd. nemůže plně realizovat svou autonomii vůle
Srov. např. § 433, § 1796, § 2898 adt.
 - **Slabší strana *in abstracto***: subjekt nacházející se v postavení, ve kterém typicky (nikoli nutně v konkrétním případě) je v postavení slabší strany
Např. spotřebitel, nájemce bytu, zaměstnanec
- § 3 odst. 2 písm. c): „nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých“

- Děkuji za pozornost😊
- Blíže viz ppt prezentace ze „soustředění“ OP